

О.С. Білоусова

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ КОРОТКОСТРОКОВОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Фінансове планування діяльності суб'єктів господарювання набуває все більшого значення, оскільки створює умови для реалізації стратегії розвитку, результативності їх діяльності, дотримання конкурентних переваг.

Фінансові плани державних підприємств та акціонерних товариств є дієвим інструментом управління державною власністю, створення інформативної бази для складання державного і місцевих бюджетів та макроекономічних прогнозів. Уніфікованість показників фінансового плану досягається через встановлення єдиної форми плану та методики його складання і надає можливість забезпечити прозорість відносин між об'єктами та суб'єктами управління державною власністю.

Аналіз даних щодо надходжень відрахувань частини чистого прибутку державних підприємств та акціонерних товариств засвідчує, що велика частка прибутку не декларується підприємствами. Так, надходження до Зведеного бюджету відрахувань частини чистого прибутку державних підприємств та акціонерних товариств за період січень-листопад 2004 р. становили 605,99 млн грн (1,1 % від загальної суми надходжень податків і зборів Зведеного бюджету).¹ У статистичній звітності відсутні дані, необхідні для порівняння величини частини чистого прибутку, що фактично надійшла за період січень-листопад 2004 р., та розрахункового значення, виходячи з обсягу чистого прибутку підприємств і організацій, що перебувають у державній власності, та підприємств, що належать до комунальної та колективної власності, які відповідно до законодавства сплачують зазначені відрахування. Такі дані можуть бути розраховані, виходячи з суми надходжень від податку на прибуток зазначеної категорії підприємств за період січень-листопад 2004 р., що становить 4432,8 млн грн. Розрахунковий обсяг чистого прибутку становить 12158,6 млн грн (різниця між податковим прибутком – 17731,2 млн грн, податком на прибуток – 4432,8 млн грн, податковою різницею 1139,8 млн грн), а розрахункова сума відрахувань частини прибутку до бюджету – 1823,79 млн грн, що в 3 рази перевищує фактичні надходження до Зведеного бюджету. Значну різницю між розрахунковою та фактичною сумою відрахувань можна пояснити заниженням чистого прибутку зазначеною категорією підприємств і організацій, викривленням фінансової звітності, відсутністю чітких механізмів управління державною власністю, зокрема методичного забезпечення складання фінансового плану, аналізу планових показників і результатів їх виконання.

На практиці державні, казенні підприємства та їх об'єднання, акціонерні товариства, холдингові компанії та інші суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких державі належать частки (акції, паї), складають фінансові плани відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.04.2005 № 95-р "Про складання фінансових планів підприємств".^{2,3} Цим розпорядженням затверджено форму фінансового плану.

Невирішеним залишається питання закріплення фінансового планування діяльності підприємств у Господарському кодексі, який регулює основні засади господарювання в Україні, визначення єдиних підходів щодо методики складання фінансових планів, аналізу їх якості, оцінки результатів виконання та організації подання органам управління державним майном.

У науковій літературі окремі питання сутності фінансового планування, визначення переліку показників короткострокового фінансового плану висвітлені у роботах М.М. Алексєєвої, І.Т. Балабанова, І.А. Бланка, М.Д. Білик, І.В. Зятковського, В.М.Єдренової, Ю.Я.Кроль, А.М. Поддєрьогіна, М.А.Поукока, Н.С. Рязанової, В.М. Суторміної, В.М.Федосова, М.В.Шахової та ін. Однак і досі нерозглянутими є питання класифікації видів короткострокового фінансового планування, їх взаємозв'язок, проектування форм фінансових планів, переліку їх показників та показників оцінки складеного плану тощо.

Завданням статті є уточнення категоріального апарату фінансового планування, зокрема форм реалізації короткострокового фінансового планування: фінансового плану, бюджету, податкового плану, бізнес-плану; класифікації фінансових ресурсів; уточнення форми та складу показників фінансового плану; висвітлення основних аспектів методики складання короткострокового фінансового плану, аналізу планових показників і результатів їх виконання.

Фінансове планування діяльності суб'єкта господарювання можна визначити як процес розробки системи фінансових планів, виявлення методів ефективного формування доходів і витрат, накопичення та використання фінансових ресурсів за умови мінімізації ризиків для забезпечення розвитку. Короткострокове фінансове планування є складовою системи фінансового планування і передбачає обґрунтування потреб підприємства у фінансових ресурсах та можливих джерел формування і залучення фінансових ресурсів на один рік, півріччя, квартали, збалансування доходів і витрат, узгодження показників короткострокового фінансового плану із показниками стратегічного фінансового плану та загального короткострокового плану підприємства.

До видів короткострокового фінансового планування відносяться бюджетування; короткострокове податкове планування; планування фінансового результату, активів, зобов'язань та капіталу; планування доходів і витрат бізнес-планів, реалізацію яких заплановано на період до одного планового року, або окремого етапу виконання довгострокового бізнес-проекту.

Формами реалізації зазначених видів короткострокового фінансового планування є фінансовий план, бюджет, податковий план та план доходів і витрат бізнес-плану. Окремі показники бюджету, податкового плану та плану доходів і витрат бізнес-плану включаються до складу показників фінансового плану. Такий висновок можна зробити на підставі результатів співставлення сутності, завдань і функцій зазначених видів короткострокового фінансового планування.

Так, з більшості визначень терміну “бюджет”, наведених у науковій літературі, випливає, що бюджет це кошторис, який деталізує показники короткострокових фінансових планів і є плановим документом, що доводиться до “центрів відповідальності”, сегментів діяльності. Кошторис витрат визначають як план витрат підприємства на наступний період діяльності за видами ресурсів, стадіями виробництва, рівнями управління (крім витрат підприємства, які можуть виникати в результаті неврахування всіх ризиків, невикористання можливостей, викликаних зміною ситуації на ринку, резерву на покриття трансакційних витрат тощо).

Виходячи з наведеного щодо визначення та сутності терміну, бюджет обмежується складанням плану доходів і витрат у необхідній підприємству деталізації. Короткостроковий фінансовий план передбачає формулювання тактичних цілей, які необхідно досягти у плановому періоді, і способів ефективного формування, залучення фінансових ресурсів для їх реалізації, а бюджет здійснює лише деталізацію ресурсного забезпечення вибраного варіанту досягнення цілей. В процесі планування з урахуванням майбутніх вигод та витрат обґрунтовуються напрямки використання фінансових ресурсів, джерела їх формування і надходження, доходи, витрати і фінансові результати.

У бюджеті і фінансовому плані по-різному розраховуються планові витрати від окремих ординарних господарських операцій. Так, наприклад, для складання бюджету має значення обсяг грошових коштів, необхідних для придбання матеріальних ресурсів для виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) у плановому періоді, а для фінансового плану здійснюється оцінка вартості матеріальних ресурсів за найвищою їхньою альтернативою використання; оцінка майбутніх вигод або витрат, пов'язаних з їх придбанням, тощо. Тому фінансовий план та бюджет підприємства – нетотожні види плану, а окремі показники бюджету підприємства можуть включатися до статей “Доходи, Витрати” фінансового плану підприємства.

До системи фінансового планування відносять також податкове планування. Деякі автори вважають, що завданнями податкового планування є скорочення суми податку на прибуток через застосування схем, зокрема маніпулювання з авансовими платежами за товари, роботи, послуги; надання фінансової (зворотної) допомоги; збільшення валових витрат за рахунок збільшення убутку балансової вартості запасів, простроченої заборгованості; зменшення об'єкта оподаткування через завищення суми амортизації необоротних активів тощо. Податкове планування доцільно визначати як планування витрат з податку на прибуток від звичайної діяльності підприємства. Політика управління такими витратами має бути направлена на регулювання постійних і тимчасових податкових різниць.

Тимчасові податкові різниці, що використовуються для розрахунку відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань, виникають через те, що оцінка активу або зобов'язання за даними фінансової звітності відрізняється від їхньої податкової бази.^{4,5}

Розмір податкових різниць більшою мірою залежить від обсягу витрат, які не включаються до складу валових витрат, так званих непродуктивних витрат (штрафи, пені, неустойки тощо) та витрат, які у майбутньому передбачаються керівництвом, принесуть зростання доходів (витрати на рекламу, витрати на підготовку і перепідготовку кадрів, які перевищують встановлені податковим законодавством норми) та соціальних витрат (суми матеріальної допомоги працівникам, благодійні внески, які перевищують встановлені податковим законодавством норми). Відстрочені податкові активи та відстрочені зобов'язання впливають на розмір необоротних активів та, відповідно, власного капіталу. Вирівнювання витрат з податку на прибуток та суми податку, нарахованої за нормами податкового законодавства, досягається скороченням податкових різниць. Зростання податкових різниць, що підлягають вирахуванню, збільшує витрати з податку на прибуток і як результат: **зменшує чистий прибуток, що є базою для розрахунку відрахувань частини чистого прибутку до бюджету (тобто надходження до бюджету); зменшує суму чистого прибутку, що підлягає розподілу, на визначені статутном цілі та зменшує обсяг власних фінансових ресурсів.** Дані податкового плану включаються до статті “Витрати (доходи) з податку на прибуток” фінансового плану підприємства.

Бізнес-планування визначають як послідовне здійснення прийомів і заходів для складання плану реалізації бізнес-проекту, представлення основних аспектів, які доводять інвестору очікувані вигоди від участі у такому бізнес-проекті, обґрунтовують його прибутковість.

О.Г. Біла та Т.В. Мединська фінансовий план визначають як завершальний розділ бізнес-плану і як самостійний план формування, розміщення і використання капіталу підприємства.⁶ Визначені цими авторами принципи планування, зокрема „орієнтація плану на соціальний і економічний розвиток підприємства”, протирічать функціям і завданням бізнес-плану. Доцільно конкретизувати вид плану, який складається при бізнес-плануванні. Економічним обґрунтуванням бізнес-проекту є план доходів і витрат за певний плановий період (до одного року – короткостроковий план; або окремих етап (один рік) довгострокового проекту, виконання якого заплановано на кілька років) та план руху грошових коштів.

В. Величко зазначає, що для підприємництва найбільш характерними є плани та програми реалізації окремої угоди (проекту), а при наявності декількох проектів пропонується їх „планувати у взаємодії”.⁷ Слід звернути увагу на те, що таке “взаємне планування проектів” не дає можливості визначити стратегічний план розвитку підприємства, сукупний ефект діяльності і наявність можливостей протистояння негативному впливу зовнішнього оточення.

Слушною є думка авторів, які бізнес-план визначають як документ, який встановлює “середньостратегічні завдання у контексті довгострокових цілей, що мають декларативний характер і містять мало кількісних оцінок. Бізнес-план не може забезпечити точною, повною і своєчасною інформацією керівництво та економічні служби підприємства”.⁸ У нор-

мативно-правовій базі терміну “бізнес-план” дається визначення як специфічного планового документа, в якому відображено організаційно-фінансові заходи для забезпечення виробництва окремих видів товарів, робіт, послуг.⁹

На нашу думку, при бізнес-плануванні розглядається тільки інвестиційна діяльність, тоді як при фінансовому плануванні розглядаються і узгоджуються всі сфери діяльності підприємства та визначається його якісний фінансовий план. Бізнес-план як форма реалізації бізнес-планування є окремим документом, в якому викладені управлінські, структурні, кадрові, технічні, постачальницькі, маркетингові та фінансові аспекти підприємницького проекту. Бізнес-план складається з метою залучення фінансових ресурсів, створення нового дочірнього підприємства, при обґрунтуванні відкриття нової філії або географічного сегменту, при реорганізації тощо.

План доходів та витрат бізнес-плану та фінансовий план виконують різні функції, тому і мають різне призначення, оскільки фінансовим планом визнається система показників, яка відображає джерела та обсяги надходження і використання фінансових ресурсів у плановому році (періоді) з метою забезпечення потреб діяльності та розвитку підприємства. Данні плану доходів та витрат бізнес-плану включаються до статей “Доходи, Витрати, Приріст активів” фінансового плану залежно від стадії (етапу) виконання бізнес-проекту.

Розглянуті види короткострокового фінансового планування мають різні завдання та функції. Форми цих видів планів, якщо вони одночасно складаються підприємством на плановий період, мають бути взаємопов’язані.

Схема узгодженості форм реалізації цих видів планування представлені на рисунку.

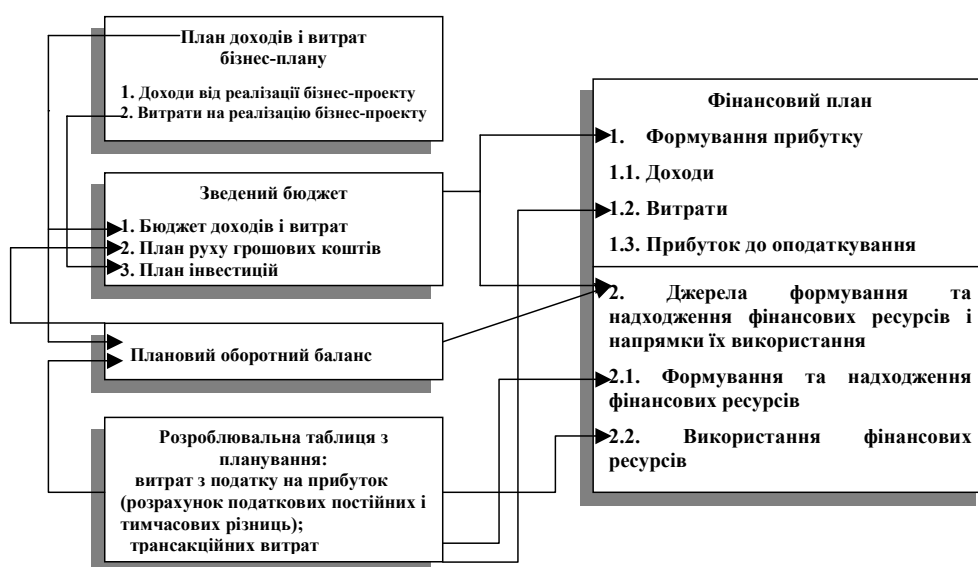

Рисунок. Взаємозв’язок видів фінансових планів в системі фінансового планування

Для використання у літературі пропонуються різні форми фінансового плану, що включають різні групи показників. Так, наприклад, В.В. Ковальов зазначає, що “формою фінансового плану є баланс доходів і витрат, який складається з п’яти взаємопов’язаних розділів: доходи і надходження засобів; витрати і вирахування засобів; кредитні взаємовідносини; взаємовідносини із засновниками і акціонерами”.¹⁰ На нашу думку, включення до плану доходів і витрат сум надходжень і використання фінансових ресурсів не відповідає сучасному розумінню доходів і витрат підприємства.

У зарубіжній літературі обґрунтовується застосування форми фінансового плану, що складається з розділів: джерела і використання фінансових ресурсів; залишки та рух грошових коштів. Розкриття планової інформації у такому розрізі буде її дублювати, оскільки, з одного боку, приріст окремих оборотних активів впливає на зменшення грошових коштів і не дає змоги проаналізувати зміни джерел, що відбуваються при таких операціях. З іншого боку, план у розрізі джерел і використання фінансових ресурсів дає змогу визначити чистий рух грошових коштів через вирахування негрошових статей. Тому до фінансового плану доцільно включити такі розділи: формування прибутку; джерела формування та надходження фінансових ресурсів і напрями їх використання. Форма фінансового плану є формалізацією змісту короткострокового фінансового планування суб’єктів господарювання. Розглядаючи фінансове планування як процес виявлення способів ефективного формування доходів і витрат, накопичення та використання фінансових ресурсів доцільно визначити наявні джерела та напрямки їх використання.

У науковій літературі джерела формування фінансових ресурсів класифікують за формами їх надання, цільовим та балансовим призначенням.^{11–15}

Вивчення та критичний аналіз публікацій дає змогу класифікувати джерела фінансових ресурсів за формами надання і цільовим призначенням на:

власні фінансові ресурси, сформовані підприємством: приріст суми прибутку до вирахування витрат з податку на прибуток, приріст амортизації необоротних активів, приріст власного капіталу (емісія цінних паперів, дооцінка необоротних активів і фінансових інструментів, безоплатне надходження необоротних активів в частині залишкової вартості тощо), приріст забезпечень зобов’язань (забезпечення гарантійних зобов’язань, забезпечення наступних витрат на реструктуризацію, забезпечення за ризиковими контрактами, формування пенсійних програм тощо), приріст доходів майбутніх періодів;

привіряні до власних (закріплені) фінансові ресурси: приріст фінансових ресурсів цільового призначення, наданих на зворотній основі з бюджету, цільових фондів, від юридичних, фізичних осіб, приріст статутного або пайового капіталу;

залучені (позикові) фінансові ресурси: приріст поточних зобов’язань, приріст довгострокових зобов’язань.

Напрямки використання фінансових ресурсів можна класифікувати як:

приріст активів: приріст капітальних інвестицій (спрямування фінансових ресурсів на капітальне будівництво, придбання (виготовлення) основних засобів, придбання (створення) нематеріальних активів, модернізація, модифікація (добудова, дообладнання, реконструкція основних засобів); приріст оборотних активів (виробничих запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, готової продукції); спрямування фінансових ресурсів на придбання поточних фінансових інвестицій тощо;

убуток довгострокових зобов'язань: погашення довгострокових зобов'язань (довгострокових кредитів банку, інших довгострокових фінансових зобов'язань, інших довгострокових зобов'язань); погашення поточних зобов'язань (короткострокових позик, цільових коштів, наданих на зворотній основі, зобов'язань за виданими векселями, інших поточних зобов'язань);

убуток забезпечень зобов'язань: погашення забезпечень гарантійних ремонтів, витрат на реструктуризацію, забезпечень реалізації програм пенсійного забезпечення, зобов'язань за ризиковими (обтяжливими) контрактами, іншими трансакційними витратами тощо.

Приріст (убуток) визначається як абсолютне відхилення, що виникає в результаті зміни активів, зобов'язань, власного капіталу протягом визначеного планового періоду та впливає на величину фінансових ресурсів суб'єкта господарювання планового періоду. Абсолютні відхилення визначаються шляхом вирахування із залишків активів, зобов'язань, власного капіталу на кінець планового періоду залишків на початок планового періоду і формалізується в плановому оборотному балансі та фінансовому плані. Відносні показники зміни планових показників на початок і кінець планового періоду можуть використовуватися для оцінки фінансового плану на рік (плановий період).

Фінансовий план базується на непрямому методі розкриття планових джерел формування і надходження фінансових ресурсів та їх використання. Непрямий метод полягає у представленні зведених показників формування і використання фінансових ресурсів через приріст (убуток) активів, зобов'язань, власного капіталу. Фінансовий план складається на рік у розрізі кварталів та сегментів діяльності, які відповідають критеріям визнання звітних сегментів (планового періоду).¹⁶

Складання фінансового плану у розрізі сегментів діяльності розглянемо на умовному прикладі (табл.1).

Для визначення показників фінансового плану на кінець планового періоду можуть використовуватися бюджети, план доходів і витрат бізнес-плану (консолідований бізнес-план як консолідація всіх бізнес-проектів підприємства). Може застосовуватися спрощений метод розрахунку показників або метод відсоткового відношення до обсягу доходів (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Спрощений метод розрахунку передбачає застосування нормативу (відсотку росту) основних показників фінансового плану (доходу, зокрема від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), витрат, обсягу надходжень та витрачання фінансових ресурсів тощо) по відношенню до показників Звіту про виконання фінансового плану, що складається на початок планового періоду.

Умовний приклад фінансового плану підприємства на 2006 р., тис. грн

Показники	Код рядка	Плановий рік				
		Усього за рік	в т.ч. за господарськими/географічними сегментами			
			Виробництво кондитерських виробів	Виробництво ліксеро-горілчанних напоїв	Виробництво соків та безалкогольних напоїв	Нерозподілені сегменти
1	2	3	4	5	6	7
1. Формування прибутку						
1.1. Доходи:						
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	001	4024,7	1532,8	249,0	2063,2	179,7
Податок на додану вартість	002	665,8	255,5	36,5	343,9	29,9
Акцизний збір	003	30,0		30,0		
Інші вирахування з доходу	004					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	3328,9	1277,3	182,5	1719,3	149,8
Інші операційні доходи, у т.ч.:	020	1276,1	200,0	76,1	800,0	200,0
доходи від реалізації інших оборотних активів	021	1050,0	200,0	76,1	673,9	100,0
доходи від операційної оренди активів	022	118,1			118,1	
доходи від діяльності житлово-комунальних і обслуговуючих господарств, закладів оздоровчого та культурного призначення	023	100,0				100,0
інші доходи від операційної діяльності, які не знайшли свого відображення у р. 021-023	024	8,0			8,0	
Дохід від участі в капіталі, у т.ч.:	030	106,5		106,5		
доходи від інвестицій в асоційовані підприємства	031					
дохід від спільної діяльності	032	106,5		106,5		
дохід від інвестицій в дочірні підприємства	033					
Інші фінансові доходи, у т.ч.:	040	1,8				1,8
одержані дивіденди	041					
відсотки одержані	042	0,8				0,8
інші фінансові доходи, які не знайшли свого відображення у р. 041, 042	043	1,0				1,0
Інші доходи, у т.ч.:	050	30,0	3,1	25,8	0,5	0,6
дохід від реалізації фінансових інвестицій	051					
дохід від реалізації необоротних активів	052	29,0	3,0	25,0	0,5	0,5
дохід від реалізації майнових комплексів	053					
інші доходи від звичайної діяльності, які не знайшли свого відображення у р. 051-053	054	1,0	0,1	0,8		0,1
Усього доходів	060	4743,3	1480,4	390,9	2519,8	352,2
1.2. Витрати						
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	070	1188,5	372,4	112,7	578,7	124,7
Адміністративні витрати, у т.ч.:	080	140,7	53,6	14,9	58,9	13,3
витрати на утримання адміністративно-управлінського персоналу	081	49,1	18,7	5,2	20,5	4,7
витрати на службові відрядження адміністративно-управлінського персоналу	082	18,0	6,8	1,9	7,5	1,8
витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського призначення	083	23,0	8,8	2,4	9,6	2,2
витрати на зв'язок	084	1,8	0,7	0,2	0,8	0,1
витрати на транспортні послуги	085	39,5	15,1	4,2	16,5	3,7
інші адміністративні витрати, які не знайшли свого відображення у р.081-085	086	9,3	3,5	1,0	4,0	0,8

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Витрати на збут, у т.ч.:	090	166,1	63,8	9,1	85,7	7,5
витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів, робіт, послуг)	091	121,0	46,5	5,5	62,4	6,6
витрати на маркетинг та рекламу	092	29,0	7,3	1,0	20,3	0,4
витрати транспортування продукції, товарів за умовами договору	093	6,1	2,0	1,6	2,0	0,5
витрати пакувальних матеріалів	094	8,0	7,0	0,5	0,5	
інші витрати на збут, які не знайшли свого відображення у р. 091-094	095	2,0	1,0	0,5	0,5	
Інші витрати операційної діяльності (без витрат на єдиний податок), у т.ч.:	100	125,0	7,1	9,7	6,9	101,3
собівартість реалізованих виробничих запасів	101	0,5	0,1	0,2	0,1	0,1
витрати на дослідження і розробки	102	19,5	5,0	8,0	5,3	1,2
витрати житлово-комунальних і обслуговуючих господарств, закладів оздоровчого та культурного призначення	103	100,0				100,0
інші витрати операційної діяльності, які не знайшли свого відображення у р.101-103	104	5,0	2,0	1,5	1,5	
Фінансові витрати, у т.ч.:	110	121,5	20,1	93,0	6,9	1,5
витрати на проценти, з них:	111	111,5	10,1	93,0	6,9	1,5
відсотки за кредит	111/1	111,5	10,1	93,0	6,9	1,5
витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу	112	5,0	5,0			
інші фінансові витрати, які не знайшли свого відображення у р.111-112	113	5,0	5,0			
Втрати від участі в капіталі, у т.ч.:	120	81,0		81,0		
втрати від інвестицій в асоційовані підприємства	121					
втрати від спільної діяльності	122	81,0		81,0		
втрати від інвестицій в дочірні підприємства	123					
Інші витрати, у т.ч.:	130	24,0	2,0	17,4	2,1	2,5
собівартість реалізованих фінансових інвестицій	131					
собівартість реалізованих необоротних активів	132	19,8	1,5	16,9	0,1	1,3
собівартість реалізованих майнових комплексів	133					
списання необоротних активів	134	1,0		0,2		0,8
інші витрати звичайної діяльності, які не знайшли свого відображення у р. 131-134	135	3,2	0,5	0,3	2,0	0,4
Усього витрат (без витрат з податку на прибуток та єдиного податку)	140	1846,8	519,0	337,8	739,2	250,8
Прибуток (збиток) до оподаткування	150	2896,5	961,4	53,1	1780,6	101,4
Чистий прибуток (збиток)	160	2787,5				-7,6
2. Джерела формування та надходження фінансових ресурсів і напрями їх використання						
2.1. Формування та надходження фінансових ресурсів						
Прибуток (збиток) до оподаткування	170	2896,5	961,4	53,1	1780,6	101,4
Амортизація необоротних активів	180	81,0	29,0	12,0	32,0	8,0
Збільшення власного капіталу	190	10,0		8,0		2,0
Надходження від збільшення довгострокових зобов'язань, у т.ч.:	210	71,0	13,0	27,0	21,0	10,0
довгострокові кредити банків	211	21,0	3,0	7,0	11,0	
інші довгострокові фінансові зобов'язання	212					
інші довгострокові зобов'язання	213	50,0	10,0	20,0	10,0	10,0
Надходження від збільшення поточних зобов'язань, у т.ч.:	220	40,0	3,0	34,0	3,0	
короткострокові позики, з них:	221	6,0		6,0		
короткострокові кредити банків	222	6,0		6,0		
векселі видані	223					
цільові надходження, надані на зворотній основі, з них:	224	20,0		20,0		
кошти спеціальних цільових фондів (надані на зворотній основі)	225	20,0		20,0		
інші поточні зобов'язання	226	14,0	3,0	8,0	3,0	
Формування фінансових ресурсів:						
в результаті збільшення забезпечень зобов'язань	230	23,0	0,5	19,0	0,5	3,0
в результаті збільшення доходів майбутніх періодів	240	2,0				2,0
Інші надходження, які не знайшли свого відображення у р.170-240	250	100,0	10,0	70,0	10,0	10,0
Усього надходжень фінансових ресурсів	260	3223,5	1016,9	223,1	1847,1	136,4

1	2	3	4	5	6	7
2.2. Використання фінансових ресурсів						
Приріст активів						
Приріст необоротних активів, у т.ч.: (р.290+300)	280	76,0	5,0	65,0	6,0	
Збільшення капітальних інвестицій, з них:	290	76,0	5,0	65,0	6,0	
капітальне будівництво	291	15,0	3,0	12,0		
придбання (виготовлення) основних засобів:	292	21,0	1,0	18,0	2,0	
придбання (виготовлення) інших необоротних активів	293	8,0	1,0	4,0	3,0	
придбання (створення) нематеріальних активів	294	32,0		31,0	1,0	
модернізація, модифікація (добудова, дообладнання, реконструкція) основних засобів	295					
Приріст інших необоротних активів, які не знайшли свого відображення у р. 290	300					
Приріст оборотних активів, у т.ч.: (р.311+320+330)	310	1447,0	198,5	204,5	427,8	616,2
Запасів, з них:	311	73,8	28,0	14,0	27,8	4,0
виробничі запаси	311/1	52,8	20,4	10,0	19,9	2,5
малолінійні та швидкозношувані предмети	311/2	0,5			0,5	
готова продукція	311/3	19,3	7,1	3,3	7,4	1,5
товари	311/4	1,2	0,5	0,7		
інші запаси	311/5					
Придбання поточних фінансових інвестицій	320					
Приріст інших оборотних активів, які не знайшли свого відображення у р.311, 320	330	1373,2	170,5	190,5	400,0	612,2
Усього приросту активів (р.280+310)	340	1523,0	203,5	269,5	433,8	616,2
Погашення довгострокових зобов'язань, у т.ч.:	350	1115,0	1015,0	50,0	50,0	
довгострокові кредити банків	351					
інші довгострокові фінансові зобов'язання	352	1115,0	1015,0	50,0	50,0	
інші довгострокові зобов'язання	353					
Погашення поточних зобов'язань, у т.ч.:	360	349,0	320,0		29,0	
короткострокові позики, з них:	361	120,0	100,0		20,0	
короткострокові кредити банків	362	120,0	100,0		20,0	
цільових коштів, наданих на зворотній основі, з них:	363	149,0	140,0		9,0	
кошти спеціальних цільових фондів (надані на зворотній основі)	364	149,0	140,0		9,0	
за виданими векселями	365					
інших поточних зобов'язань	366	80,0	80,0			
Використання фінансових ресурсів:						
на погашення забезпечень зобов'язань	370	115,0	15,0	60,0	30,0	10,0
Інше використання фінансових ресурсів, що не знайшло свого відображення у р. 280-370	380	4,9	0,5	1,9	2,0	0,5
Витрати (дохід) з податку на прибуток, з них:	390	109,0				109,0
Витрати з податку на прибуток	391	109,0				109,0
Дохід з податку на прибуток	392					
сума поточного податку на прибуток	393	89,0				89,0
сума відстрочених податкових зобов'язань (активів)	394	20,0				20,0
Витрати з єдиного податку	400					
Відрахування до державного бюджету частини прибутку (доходу), одержаного за звітний рік	410	433,5				433,5
Усього використано фінансових ресурсів	420	3649,4	1554,0	381,4	544,8	1169,2
Залишок фінансових ресурсів на початок періоду	430	600,1	570,0	30,1		
Залишок фінансових ресурсів на кінець періоду	440	174,2	32,9	-128,2	1302,3	-1032,8

Складено автором.

Показники фінансового плану можуть розраховуватися із застосуванням методів планування, об'єднаних у такі групи:

– розрахунково-аналітичні методи (нормативний, метод від ресурсних можливостей, від потреб, від кінцевих цілей, чинниковий, “витрати-обсяг-прибутки” тощо);

- економіко-математичні методи (лінійного, квадратичного, сезонного експоненційного вирівнювання, екстраполяції тощо);
- графічно-аналітичні методи (метод критичного шляху, факторний, графік Ганта, метод теорії розпису тощо);
- евристичних методів (методи експертної оцінки – метод Дельфі, ПАТТЕРН, відносної оцінки, метод багатомірної корисності тощо).

Показники фінансового плану розраховуються за даними планового оборотного балансу, який може складатися у формі, наведеній у табл. 2. Плановий оборотний баланс дає можливість розрахувати приріст/убуток необоротних та оборотних активів (приріст є використанням фінансових ресурсів і розкривається у частині II фінансового плану; зменшення активів впливає на збільшення фінансових ресурсів і розкривається у частині I фінансового плану); приріст/убуток власного капіталу та зобов'язань (приріст є збільшенням фінансових ресурсів, убуток – зменшенням і відображається відповідно у частинах I і II фінансового плану).

Запропонований підхід будови фінансового плану та складу показників надасть можливість розкривати для власників підприємства та органів державної влади, визначених для управління державним майном, інформацію про плановий розподіл або інвестування фінансових і капітальних ресурсів підприємства для отримання максимально можливих переваг та ефективного функціонування і розвитку. Матрична форма фінансового плану відобразить важливі аспекти інвестиційної, фінансової і дивідендної політики та надасть можливість показати структуру планування фінансового результату за видами діяльності, за господарськими, географічними сегментами.

Для оцінки якості складеного фінансового плану та звіту про виконання плану можуть застосовуватися як окремі показники, які для аналізу подаються в іншому розрізі, ніж структура форми фінансового плану, так і узагальнені (агреговані) показники плану. Наприклад, для оцінювання показників фінансового плану можуть бути складені таблиці: ув'язки надходження та використання фінансових ресурсів; планування фінансового результату за видами діяльності; розрахунку планових витрат (доходу) з податку на прибуток; планування розподілу чистого прибутку; планування витрат, пов'язаних з внесенням обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів; планування операційних витрат (за елементами); оцінки показників фінансового плану із застосуванням фінансових коефіцієнтів; порівняльності показників звіту про виконання фінансового плану з показниками фінансової, податкової та статистичної звітності підприємства. З метою ілюстрації наведемо приклад ув'язки використання фінансових ресурсів з джерелами формування та надходження фінансових ресурсів (табл. 3). Одним із аргументів доцільності застосування такої форми є моніторинг за використанням джерел фінансових ресурсів, зокрема ресурсів, які створюються підприємством для відновлення необоротних активів (амортизаційні відрахування). Нарахування амортизації у бухгалтерському обліку регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”¹⁷, яке базується на концепції затрат (ресурсна концепція). При застосуванні зазначеної концепції доцільно здійснювати додатковий облік і планування суми амортизаційних відрахувань та напрямків їх використання.

Таблиця 2

Умовний приклад планового оборотного балансу підприємства на 2006 р., тис. грн

Актив	На початок планового року	Приріст/убуток	На кінець планового року	Пасив	На початок планового року	Приріст/убуток	На кінець планового року
I. Необоротні активи				I. Власний капітал			
Нематеріальні активи (залишкова вартість)	—	32,0	32,0	Інший додатковий капітал	2504,0	—	2504,0
Незавершене будівництво	263,0	15,0	278,0	Нерозподілений прибуток	-1622,0	2787,5	1165,5
Основні засоби (залишкова вартість)	5693,0	21,0	5714,0	Резервний капітал	1010,0	10,0	1020,0
Інші необоротні активи, які включаються до I р. активу	619,0	8,0	627,0	Інший власний капітал, які включаються до I р. пасиву	4000,0	—	4000,0
Усього за розділом I	6575,0	76,0	6651,0	Усього за розділом I	5892,0	2797,5	8689,5
II. Оборотні активи				Усього за розділом II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Запаси	492,0	73,8	565,8	III. Довгострокові зобов'язання	26,0	23,0	49,0
Векселі одержані				Довгострокові кредити банків	—	21,0	21,0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги :				Інші довгострокові фінансові зобов'язання	1329,0	-1115,0	214,0
чиста реалізаційна вартість	354,0	53,1	407,1				
первісна вартість	384,0	57,6	441,6	Відстрочені податкові зобов'язання		20,0	20,0
резерв сумнівних боргів	(30,0)	(4,5)	(34,5)	Інші довгострокові зобов'язання		50,0	50,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками	—	3,0	3,0	Усього за розділом III	1329,0	-1024,0	305,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	71,0	-28,0	43	IV. Поточні зобов'язання			
Поточні фінансові інвестиції				Векселі видані	303,0	-300,0	3,0
Інші оборотні активи, які включаються до II р. активу	7,0	1332,6	1339,6	Поточні зобов'язання за розрахунками			
Усього за розділом II	924,0	1434,5	2358,5	Інші поточні зобов'язання, які включаються до IV р. пасиву	140,0	-29,0	111,0
III. Витрати майбутніх періодів	191,0	-41,0	150,0	Усього за розділом IV	443,0	-329,0	114,0
Баланс	7690,0	1469,5	9159,5	V. Доходи майбутніх періодів	—	2,0	2,0
				Баланс	7690,0	1469,5	9159,5

Складено автором.

Таблиця 3
Умовний приклад аналітичної таблиці ув'язки використання фінансових ресурсів з джерелами формування та надходження фінансових ресурсів підприємства на 2006 р., тис. грн

Напрямок використання фінансових ресурсів	Джерела формування та надходження фінансових ресурсів														Інші надходження фінансових ресурсів	Усього
	Залишок на початок періоду		Приріток (до оподаткування)	Амортизація необоротних активів	Збільшення власного капіталу	Надходження від довгострокових зобов'язань				Надходження від збільшення поточних зобов'язань				Інші надходження		
	Усього	У т.ч. залишок нерозподіленого прибутку минулих періодів				Довгострокові кредити банків	Інші довгострокові фінансові строкові зобов'язання	Інші довгострокові строкові зобов'язання	Короткострокові позики	Цільові надходження, надані на зворотній основі						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14			
Залишок на початок періоду	600,1		2896,5	81,0	10,0	21,0		50,0	6,0		20,0	13	14		3823,6	
Збиток до оподаткування			x													
Приріст необоротних активів:																
Збільшення капітальних інвестицій та інших необоротних активів				75,0		1,0									76,0	
Приріст оборотних активів	400,1		1025,9			1,0					20,0				1447,0	
Погашення довгострокових зобов'язань:																
Довгострокових кредитів банків																
Інших довгострокових фінансових зобов'язань			1115,0												1115,0	
Інших довгострокових зобов'язань																
Погашення поточних зобов'язань:																
Короткострокових позик								50,0							50,0	
Цільових коштів, наданих на зворотній основі	105,0														105,0	
погашення зобов'язань за виданими векселями																
Інших поточних зобов'язань	80,0														80,0	
Використання фінансових ресурсів: на погашення забезпечень зобов'язань			115,0												115,0	
Інше використання фінансових ресурсів			4,9												4,9	
Витрати (дохід) з податку на прибуток			109,0			x	x	x	x	x	x	x			109,0	
Витрати з податку на прибуток																
Дохід з податку на прибуток																
Витрати з єдиного податку																
Відрахування частини прибутку до державного бюджету	585,1		433,5	75,0		2,0		50,0							433,5	
Усього			2803,3	6,0	10,0	19,0			6,0		20,0	25,0			3649,4	
Залишок на кінець періоду	15,0		93,2	6,0	10,0	19,0			6,0			25,0			174,2	

Складено автором.

Форма фінансового плану та таблиця оцінки фінансового плану (моделювання і співставності джерел і напрямків використання фінансових ресурсів) є матричною формою.

Ця модель дає змогу реалізувати основні принципи сучасного фінансового планування.

Аналіз структури чистого прибутку (збитку) може здійснюватися на підставі даних таблиці “Планування фінансового результату за видами діяльності”. Це надасть можливість визначити ефективність видів діяльності, які планує здійснювати підприємство в процесі своєї звичайної діяльності, та виявити шляхи збільшення прибутку або ліквідації збитків за видами діяльності. Таблиця “Планування розподілу чистого прибутку” розкриває розподіл чистого прибутку, який здійснюється підприємством відповідно до пунктів 5,6 статті 75 „Особливості господарської діяльності державних комерційних підприємств” Господарського кодексу України¹⁸ та статуту підприємства.

Розподіл чистого прибутку (після вирахування відрхувань частини чистого прибутку (доходу) до бюджету) може здійснюватися на: *розвиток виробництва*, зокрема створення нових господарських та географічних сегментів (освоєння нових видів продукції (робіт, послуг) та/або нових ринків збуту продукції (товарів, робіт, послуг); *підвищення технічного рівня підприємства*; *здійснення природоохоронних заходів*; *поповнення власних оборотних активів*; *матеріальне заохочення працівників підприємства*; інші цілі. Таблиця “Планування операційних витрат (за елементами)” надасть можливість проаналізувати структуру витрат на виробництво, управління і збут та інших операційних витрат за економічними елементами; динаміку структури витрат; зміну матеріалоємності, трудомісткості продукції (робіт, послуг); питому вагу цих витрат і визначити їх вплив на фінансовий результат від операційної діяльності.

Таким чином, запропонований підхід будови фінансового плану та складу показників надасть можливість розкривати для власників підприємства та органів державної влади, визначених для управління державним майном, інформацію про плановий розподіл або інвестування фінансових і капітальних ресурсів підприємства для отримання максимально можливих переваг та ефективного функціонування і розвитку. Матрична форма фінансового плану відображатиме важливі аспекти інвестиційної, фінансової і дивідендної політики та дасть змогу показати структуру планування фінансового результату за видами діяльності, за господарськими, географічними сегментами; визначити позитивні і негативні складові сукупного результату діяльності; визначити потребу у фінансових ресурсах та найбільш ефективні шляхи їх формування і залучення. За таким підходом фінансовий план буде важливим інструментом управління фінансами підприємства. Тому потребують подальшого дослідження критерії якості короткострокових фінансових планів та результатів їх виконання.

¹ Статистичний бюлетень Державного комітету статистики України за 2004 рік.

² Закон України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” від 23.12.2004 № 2285-IV//Відомості Верховної Ради України. – № 7. – 25.02.2005. – Ст. 162. – С.290.

³ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.04.2005 № 95-р “Про складання фінансових планів підприємств”// Офіційний вісник України. – № 15.–29.04.2005. – Ст. 781. – С.50.

⁴ Ловінська Л.Г., Білоусова О.С. Критичний аналіз розбіжностей бухгалтерського і податкового обліку формування доходів та витрат//Наукові праці НДФІ. – 2003. – №3. – С. 160–167.

⁵ Ловінська Л.Г. Методологічне, методичне та організаційне забезпечення складання податкової звітності в Україні//Фінанси України. – 2004. – №10. – С. 57–64.

⁶ Біла О.Г., Мединська Т.В. Фінансове планування і прогнозування: Навч.-метод. посіб. – Львів: Вид-во Львів. комерц. акад., 2003. – 117 с.

⁷ Величко В. Етапи розробки бізнес-плану підприємства// Економіка України. – 2002.– №5. –С. 42–47.

⁸ Зятковський І.В. Бюджет підприємства як інструмент управління фінансовими ресурсами // Фінанси України. – 2001. – №7. – С.76.

⁹ Методика складання бізнес-планів, затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 21.04.1997 №56// www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.

¹⁰ Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М.:Финансы и статистика, 2001. – С.166.

¹¹ Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М.Поддєрьогіна. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.:КНЕУ, 2002. – 571с.

¹² Эндовицкий Д.А. Оценка потребности в дополнительных средствах финансирования коммерческой организации//Финансы. – 2001. – №5. – С.22–25.

¹³ Бень Т., Лоскутова Я. Методологічні підходи до формування власних інвестиційних ресурсів підприємства// Економіка України. – 2003. – № 10 (жовтень). – С.11–16.

¹⁴ Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посіб. – К.:КНЕУ, 2003. – С.170.

¹⁵ Зятковський І.В. Фінанси підприємства: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2003. – С. 38, 39.

¹⁶ Білоусова О.С. Концептуальні засади складання фінансової звітності за сегментами // Наукові праці НДФІ. – 2005. – №1. – С. 132.

¹⁷ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 №92// Офіційний вісник України. – № 21.– 09.06.2000. – Ст. 871. – С. 99.

¹⁸ Господарський кодекс України. – К.: Парламент. вид-во, 2003. – 192с.